

MAI GAZDASÁGI HELYZETÜNK

NAGYKÖZÖNSÉGÜNK gazdasági kérdésekben különösen járatos sohasem volt, s annak dacára, hogy a háborús és háborúutáni tapasztalatokkal „gazdagabb“ közönségtől ma nagyobb tájékozottságot várhatnánk gazdasági kérdésekben is, mint a háborúelőtti békés és kiegyensúlyozott idők boldogabb embereitől, mégis azt kell látnunk, hogy az utóbbi hónapok egymást követő gazdasági csapásai között nem ismeri ki magát, a napi sajtó és egyes politikusok nem mindig objektív nézőpontjait teszi magáévá és hitelt ad különböző jelszavaknak, ahelyett, hogy a tények ismerete és az összefüggések felismerése alapján alkotná meg a történetek felőli véleményét, és ítélné meg helyzetünket.

Ezért nem lesz felesleges talán jelenlegi gazdasági helyzetünk néhány jellemző vonására futó pillantást vetve s a rideg tényekkel szembenézve; számadást végezni önmagunkkal és keresni azokat az irányvonalakat, amelyek a közeljövő gazdaságpolitikailag olyan jelentősnek ígérkező eseményei között zsinórmértékül szolgálhatnak a magyar jövőért aggodó közönség számára.

Mai helyzetünk alapvető jellemzője a nemzeti jövedelem alacsony volta. A nemzeti jövedelem fogalma sokak szemében zavaros. Mindenki tisztában van azzal, hogy az egyén fogyasztásának, tehát élet-színvonalának alapját a jövedelme képezi. Minthogy azonban a mai nagyfokú munkamegosztás és a pénznek, mint általános csereszköznek közbeiktatása folytán a legtöbb egyének jövedelme készpénz-jövedelem formájában jelentkezik, s minthogy ma számos olyan pénz-jövedelmi forrás létezik, amelynek a termeléssel alig van látható kapcsolata, sokan nincsenek annak tudatában, hogy a jövedelem tárgya végeredményben nem az a pénzösszeg, amelynek képében jelentkezni szokott, hanem azok a javak és szolgáltatások, amelyek feleit a pénz-jövedelem alapján a jövedelemeloszlás alanyai rendelkezhetnek. Ez a reáljövedelem. A nemzeti jövedelem a nemzetegészt alkotó egyének egyéni reáljövedelmének összege; ez pedig szükségképpen a nemzetegész dolgozó tagjai által termelt materiális javak összegével egyenlő. A nemzeti reáljövedelem nagyságát tehát a külföldön kihelyezett tőkék kamataitól és hasonló jellegű tételektől eltekintve a nemzetegész munkájának produktivitása határozza meg, és ez képezi a nemzet tagjai szükségletkielégítésének alapját.

A szükségletkielégítés mértéke azonban még egy tényezőtől függ: a cserelhetőségek előnyösségének fokától. Ma minden gazdasági egység, a legkisebbtől a legnagyobbig, rá van utalva arra, hogy

szükségletének kisebb-nagyobb részét más egységektől szerezze be. Ez végeredményben csere útján történik, de a pénzgazdálkodás folytán közbeiktatódik a piac, \$ a csere két műveleten, az eladáson és a vásárláson keresztül bonyolódik le. A csere előnyössége az eladási és bevásárlási ár nagyságától függ. Az áralakulás ennek folytán igen lényeges befolyással bír a reáljövedelem nagyságára, mivel annak nagy részét olyan javak képezik, amelyek csere útján kerülnek a jövedelem alanyának birtokába.

Minden gazdasági egység jövedelmének nagysága tehát két tényezőtől függ: saját felhasználásra szánt termelvényeinek mennyiségétől és az ezen felül mutatkozó felesleg fejében csere útján beszerezhető javak mennyiségétől.

A nemzeti jövedelem becslésénél e két összetevő egymáshoz való viszonya nehezen állapítható meg. Ezért a pénzgazdálkodás általános elterjedtségére tekintettel a nemzeti jövedelem becslésénél az ország egy évi termelésének piaci árát szokás alapul venni. Nálunk ezt néhány évvel ezelőtt számították ki és autoritativ részről öt milliárd pengő körüli értékre becsülték. Ennek a jövedelemnek alapulvételével gazdálkodtunk. Minthogy pedig a világháború kitörésétől az inflációs periódus lezártáig (1924) eltelt évtized alatt az ország teljesen lerongyolódott, egész termelési apparátusa elhasználódott, elavult, és mérhetetlen károkat szenvedett, hiszen a háborún kívül két forradalom pusztításain és a sokszázezeres kárt okozó 1919. évi oláh megszálláson esett keresztül, amihez a húszmillió ember szükségleteinek kielégítésére méretezett gazdasági szervezetének a harmadára csökkent terület kisebb igényeihez szükségessé vált alkalmazkodása okozta veszteségek is járultak, azonnal nagyszabású beruházások váltak szükségessé, amint a viszonyok megengedték. Ezeket a beruházásokat a fenti nemzeti jövedelem alapulvételével és a minden téren jelentkező szép fejlődés hatása alatt részben külföldi pénzforrásokra támaszkodva hajtották végre úgy a közületek, mint pedig a magángazdaság abban a reményben, hogy a meglevő és a beruházások nyomán fokozódó nemzeti jövedelemből képesek leszünk a kölcsönök szolgálatát ellátni.

Ezt a feltevést a tények is igazolni látszottak. A viszonyok az elmúlt évtized második felében szemmel láthatólag javultak. A háború és a háború utáni nehéz esztendőök nyomai eltűntek, a konszolidáció és a biztató fejlődés nyomai mutatkoztak minden téren. Az államháztartás egyensúlya biztosítottnak látszott, anélkül, hogy a fejenkénti netto közteher az önkormányzati és községi adóterhekkel együtt a fejenkénti átlagos jövedelem 22%-át meghaladta volna,¹ ami a civilizált országok 20% körül mozgó arányszámához hasonlítva, a viszonyoknak megfelelt, fejlődött az ipar, hasznat hajtott a mezőgazdaság, nőtt a külkereskedelmi forgalom, erős lendületet vett a belső tőkeképződés, javult a népesség életszínvonala, munkanélküliség pedig alig volt.

¹ 1928/29. évi adat. Lásd: Csizik Béla, Államháztartás és közteher. Közgazdasági Szemle 1930.

Ime néhány adat :

	1925	1929
Behozatal	865 millió P	1.064 millió P
Kivitel	848 „ „	1.040 „ „
Gyári jellegű ipartelepek száma	3160	3.400
Ipartelepek munkáslétszáma	213.786	251.122
Gyáripari termelés bruttó értéke	2.068 millió P	2.830 millió P
Ipari munkanélküliek száma	31.241	15.322
13 budapesti pénzüzet betétállománya	415 millió P	1.264 millió P
Gépjármű-állomány	7.877	29.418

Átlagos terméseredmények ha-ként :

	1921/25	1926/30
Búza	12'0	14'0
Rozs	10'6	11'8
Árpa	10'9	13'7
Burgonya	59'9	70'3
Cukorrépa	182'9	212'9

A fejlődésnek ez az üteme joggal töltötte el optimizmussal nemcsak a közönséget, hanem az intézőköröket is. Egyedül kereskedelmi és fizetési mérlegünk állandó passzivitása volt kedvezőtlen tünetnek mondható, ámbar előbbi a külföldi kölcsönök beözönlésének velejárója, utóbbi pedig a tökeszegény, de fejlődő országok jellegzetes vonása. Magának az eladósodásnak a ténye nem volt túlságosan aggasztó, mert a háborút követő események úgy a közületeket, mint a magánosokat régi terheik legnagyobb részétől megszabadították, az országújjáépítés pedig szükségessé tette az idegen tőke igénybevételeit is, az eladósodás foka viszont aggodalomra azért nem adott okot, mert Magyarország mai területét a háború előtt 5½ milliárd pengő külföldi adósság terhelte, vagyis két egész milliárddal több, mint ma. Inkább e kölcsönök magas kamatterhét lehetett volna aggasztó tünetként felfogni, viszont joggal várhattuk a kamatszínvonal általános csökkenését és azzal karöltve a kedvező konverziók korszakának eljöveteletét.

Ehelyett azonban 1929. végén bekövetkezett a newyorki tőzsdekrach, amely a még ma is pusztító világgazdasági válság kiinduló pontja lett. Minden krízis az árszínvonal lemorzsolódásával, a termelés, a forgalom s a jövedelmek csökkenésével jár. Az általános viláγκrízishez pedig hamarosan csatlakozott az agrárválság, amelynek oka a gabonatúltermelés és hatása alatt a mezőgazdasági termények, de különösen a gabonaneműek ára mélyen a mi termelési költségeink alá zuhant. A búza, amely 1927—28-ban 30—34 pengő, 1928—29-ben 24—29 pengő, 1929—30-ban pedig 24—25 pengő körüli árat ért el a budapesti tőzsdén, azóta feltartóztatlanul zuhant s ma 13 pengő körül áll, de közben még 10 pengő alá is esett. Hasonlóképpen hanyatlott a mezőgazdaság egyéb termékeinek az ára is, úgy hogy az agrártermékek árándexe az 1928. évi 131-ről 80-ra esett. Minthogy a magyar nemzeti jövedelem fenti becslésében a mezőgazdasági termelés hozama az összjövedelem több, mint kétötöd részeként vétetet fel, ennek az árlemerzsolódásnak a nemzeti jövedelem erős csökkenésében kellett kifejezésre jutnia. Ehhez járult az, hogy a krízis folytán a többi termelési ágak termelvényeinek úgy mennyisége, mint

ára szintén hanyatlott, úgy hogy lelkiismeretes becslés az 1931. évi nemzeti jövedelmet a néhány év előtti 5 milliárddal szemben már csak 3446 millió pengőre teszi, amely az egyes termelési ágak között következőképpen oszlik meg.¹

Mezőgazdaság	1.249	millió	pengő
Bányászat.....	104	„	„
Ipar	937	„	„
Kézműipar	720	„	„
Kereskedelem és közlekedés.....	436	„	„

A nemzeti jövedelem ilyen lecsökkenése szükségképpen bajok előidézőjévé vált. A magyar gazdasági élet 5 milliárdos jövedelemre volt beállítva. Ennek 30%-os csökkenése olyan hiányt jelent, amely nemcsak a magánháztartások egyensúlyát fenyegeti felborulással, hanem az állam költségvetési egyensúlyát is veszélyezteti s ezenfelül a külfölddel szemben vállalt kötelezettségek sima teljesítése elé is akadályokat gördít.

Fent rámutattunk már arra, hogy az infláció periódusának lezárta és az államháztartás rendezése óta folyó újjáépítési munka végrehajtásához külföldi tőke segítségére is szükségünk volt, amelynek beözlése a magyar valuta stabilizálása óta a múlt év nyaráig szakadatlanul folyt. A newyorki tőzdespekuláció fénykoráig nagyjából hosszulejratú kibocsátások, azóta viszont közép- és rövidlejratú hitelek alakjában özönlött be hozzánk a külföldi tőke.

Külföldi adósságaink összege így hirtelen megnőtt s jelenleg a Magyarország pénzügyi helyzetének megvizsgálására kiküldött népszövetségi bizottság jelentése szerint 4094 millió pengőre rúg. Ebből az összegből azonban 600 milliót levonásba kell hozni azért, mert a jelentés névértékükön veszi számításba a háborúelőtti államadósságokból Csonka-Magyarországot terhelő 874 milliónyi kötvények tételét is, amelyeknek kamatszolgálata a hitelezők és az utódállamok között e tárgyban létrejött megegyezések értelmében csupán 32, illetve 27%-os felértékelési alapon történik, és mert ugyanígy járt el a bizottság a Székesfehérváros háborúelőtti kötvénytartozásaiból származó adósságunk tőkeösszegének megállapításánál is, úgy hogy jelenlegi külföldi adósságaink tényleges tőkeösszege körülbelül 3400 millió pengőt tesz ki, ami megközelítőleg múlt esztendei nemzeti jövedelmünk összegének felel meg. A népszövetségi bizottság szerint az általa 4094 millió pengőben megállapított tőkeösszegeből 2604 millió hosszú, 1490 millió pedig közép- vagy rövidlejratú tartozás, az adós személyét tekintve pedig 1629 millió az állam, \$17 millió a közületek külföldi adóssága, a magángazdaság külföldi adósságai pedig 1948 millió pengőt tesznek ki. Az adósságszolgálat évi 387 millió pengőt igényel.

Jelenlegi kedvezőtlen pénzügyi helyzetébe az országot tulajdonképpen a rövidlejratú adósságok másfélmilliárdnyi tétele sodorta. E tétel keletkezésének oka a nemzetközi pénzügyi helyzetében keresendő. Már az elmúlt hausseperiódus vége felé, az amerikai tőzde-

¹ Lásd Vágó József számításait a Pester Lloyd 1931. évi december 25-i számában.

spekuláció virágkorában nehezen ment a hosszúlejáratú kötvények külföldi kihelyezése, azóta pedig a hosszúlejáratú hitelműveletek úgyszólván teljesen szünetelnek. Az ország hiteligényét viszont könnyen lehetett rövidlejáratú és lejáratkor mindig megújított hitelek igénybevételével kielégíteni azért, mert a külföldi pénzpiacokon nagy, hosszabb megkötöttséget elkerülni kívánó tőketömegek állottak minden hitelképes hitelkereső rendelkezésére. Még a múlt év első felében is elárasztottak bennünket aránylag olcsó rövidlejáratú hitelajánlatokkal, amelyeket úgy az állam, mint a magánkezek abban a két feltevésben vettek igénybe, hogy azok egyszerre nem mondatnak fel és hogy a pénzpiac helyzetének javulásával hosszúlejáratú kölcsönökké lesznek átváltoztathatók. Mindkét feltevés megdőlt az elmúlt év nyarán.

A német-osztrák vámuniótervezet megbuktatását célzó pénzügyi manőverek folytán és a politikai helyzet kiéleződésével karöltve lábra kapott bizalmatlanság hatása alatt bekövetkezett a rövidlejártra nálunk kihelyezett külföldi pénzüsszegek hirtelen felmondása. Mindenki, aki tisztában van a nemzetközi fizetések lebonyolításának mechanizmusával, annak tudnia kell, hogy a magyar gazdasági élet ilyen másfélmilliárdnyi összeget kitevő követelést egyszerre visszafizetni képtelen. Hiszen ha a szóbanforgó összeg pengőben elő is volna teremthető (egész bankjegyforgalmunk csak 400 millió körül mozog) teljesen lehetetlen ennek az összegnek külföldi fizetési eszközökké való hirtelen átváltoztatása, vagyis transzferálása. Ez érthető, ha tekintetbe vesszük, hogy a nemzetközi fizetések legnagyobb része nem készpénzben szokott megtörténni, hanem a fizetési mérleg folyó tételeinek aktív oldalán jelentkező követelések átruházása útján s csak a fizetési mérleg egyenlege az, amely effektív (készpénz) kiegyenlítést szokott igényelni. Mivel a nemzetközi gazdasági forgalom mechanizmusa —> szabad gazdasági forgalom mellett — mindig automatikusan a fizetési mérleg két oldalának kiegyensúlyozása irányába dolgozik, az egyenleg, amely tényleges készpénzkiegyenlítést igényel, aránylag elenyészően kicsi szokott lenni. A jegybank aranytartaléka és devizakészlete szokott ez egyenleg kiegyenlítésének biztosítására szolgálni. Magyarország fizetési mérlege állandóan passzív, de az egyenleg tényleges kiegyenlítésére a múlt év kríziséig nem volt szükség azért, mert a hitelek alakjában beözönlött külföldi tőke a passzív egyenleget megfelelően kiegyensúlyozta. Vagyis egyszerűen az történt, hogy a fizetési mérleg passzív egyenlegének effektív kiegyenlítése helyett adások maradtunk annak Összegével.

A rövidlejáratú külföldi hitelek másfélmilliárdnyi tételének egyszerre és váratlanul történt felmondása és a további hitelnyújtások teljes beszüntetése a Nemzeti Bank arany- és devizakészletének tízszeresére rúgó devizaigénylést jelentett volna, ennek pedig a bank nyilvánvalóan képtelen volt eleget tenni. Ezért a Nemzeti Bank devizakészletének és aranytartalékának teljes elvonását megakadályozandó, rövid küzdelem után kénytelenek voltunk az elmúlt nyár folyamán a devizakényszergazdálkodást bevezetni, majd pedig karácsonykor a külföldi adósságok minden formájára elrendelni a transzfermoratóriumot, amelynek „tartama alatt, anélkül azonban, hogy ez a hitelező

bármely jogát a rendelet hatályának megszűntén túl érintené, tilos a hitelezők kezéhez megfizetni“ a külfölddel szemben fennálló bizonyos tartozásokat.

Ezekre vonatkozólag két főkülönbséget állít fel a rendelet. Az állam mindennemű külföldi adósságának és magánosok kötvényadósságainak kamatait és esedékessé váló részleteit lejáratkor az adós pengőből tartozik a Nemzeti Banknál letenni, az ekként befizetett pengőösszegeket pedig a bank a mellette működő külföldi tanácsadóval egyetértésben és a hitelezők által testületileg kijelölhető képviseld meghallgatásával kezelendő alapon kezeli. Minden egyéb, külföldi pénzürtéken meghatározott külföldi tartozás viszont a második kategóriába soroztatott. Ezek ellenértékét a Nemzeti Bank engedélyével pengőben lehet befizetni, a hitelező valamilyen magyar pénzürtéznél vezetett számlája javára, számlája felett a hitelező azonban csak a Nemzeti Bank engedélyével rendelkezhetik.

Kivételt képez e rendelkezések alól az állam 1924. évi ú. n. népszövetségi kölcsöne, amely a magyar államháztartás rendezésének képezte annak idején alapját, és szolgálata minden körülmények között fenn tartatik.

A fentiekben lényegükben ismertetett rendelkezések nem azt jelentik, hogy akár az állam, akár pedig a magánadósok felmentetnének adósságaik pontos megfizetésének kötelezettsége alól. Ez a kötelezettség változatlanul terheli őket. Mivel azonban a Nemzeti Bank, aranyhelyzetének legyöngülése folytán, külföldi adósságok esedékes részleteinek ellenértékét a magyar valuta értékállóságának veszélyeztetése nélkül nem képes külföldi fizetési eszközökké átváltoztatni, ezért a vis maior nyomása alatt és csupán ideiglenesen, felfüggesztette a kormány ezeknek az összegeknek tényleges átutalását, vagyis transzferálását. A renDELETEH fűzött hivatalos kömmüniké hangsúlyozta, hogy a kormány a mindenkori lehetőségek határain belül igyekezni fog a transzfermoratórium által érintett hitelezők követelésének egy részét felszabadítani. A rendelet tehát csak azt jelenti, hogy az ország teljesítőképességének határán túl fizetéseket nem teljesít.

Hogy ez a lépés elkerülhetetlen volt, és hogy a magyar kormány a legvégsőkig habozott annak megtételével, az kiténik a Nemzeti Bank státságában az elmúlt esztendő folyamán beállott változások vizsgálatából. A 400 millió körül fluktuáló bankjegyforgalom mellett a pengő törvényes fedezetét képező aranytartalék és az ebbe beszámítható devizák és valuták tételének ijesztő arányú visszaesését láthatjuk, annak dacára, hogy az elmúlt nyár óta életbeléptetett kényszerdevizagazdálkodási rendelkezésekkel igyekeztünk megakadályozni a Nemzeti Bank helyzetének további romlását. Íme annak változásai:

	1928.		1930.				1931.			
	végén	dec.	jun.	szept.	dec.	márc.	jun.	szept.	dec.	
	m i l l i ó p e n g ő k e n									
Bankjegyforgalom	513	501	449	430	469	385	385	383	423	
Fedezet	255	202	206	198	206	165	136	116	125	
Ebből :										
Arany	201	163	163	163	163	126	112	105	108	
Deviza és valuta	54	39	32	25	14	25	10	7	13	

Ez a táblázat hűen tükrözi vissza azt az erős nyomást, amelynek az ország arany- és devizakészlete az elmúlt esztendő folyamán ki volt téve és minden hozzáértő számára kétségtelenné teszi azt, hogy a transzfermoratóriumrendelet kibocsátása elkerülhetetlen szükségessé vált, mert különben a pengő fedezetének teljes eltűnése, értékállóságának megingása és egy újabb inflációs periódus bekövetkezése lett volna várható. Hogy az ország jegybanksja ilyen

helyzetbe került, annak közvetlen oka az elmúlt év nyarán beköszönött pénzügyi világválság, de tulajdonképpeni oka a háború utáni Magyarország nemzeti jövedelmének alacsony volta és annak a világgazdasági válsághoz csatlakozó agrárválság következményeként hirtelen beállott erős lecsökkenése volt.

A transzfermatoriumi rendelet — bár kényszer útján — de megakadályozza a nálunk kihelyezett külföldi tőkéék és kamataik hirtelen elvonását és időt enged a végleges megoldási mód megkeresésére.

A MÁSIK PÉNZÜGYI PROBLÉMA, amelyet a nemzeti jövedelem fent vázolt erős visszaesése idézett fel, az államháztartás egyensúlyának megingásából állott elő. Az államháztartásnak a Népszövetség égisze alatt 1924-ben keresztülvitt rendezése alkalmával a költségvetés keretéként megállapított 525 millió az ország szükségleteihez képest túlságosan szűknek bizonyult. Ezért évről-évre nőtt a rendes költségvetés végösszege, ezenkívül pedig nagyszabású beruházások is folytak. A pénzügyi fedezet előteremtése gondot nem okozott, mert a népszövetségi kölcsönből és a várakozásokat felülmúló rendes állami bevételi feleslegekből bő fedezet adódott a növekedő kiadások és a beruházások költségei számára.

Hogy ilyen viszonyok között az állami kiadások összege megnőtt, az annál kevésbé csodálatos, mert az ország földarabolása következtében existenciájukat és vagyonukat veszített emberek tízezrei látták a segítség egyetlen forrását az államban, amelytől azt szerzett jogokra hivatkozva követelhettek is, és az állam feladatkörének világszerte állandóan tapasztalt kibővülésének előfeltételei nálunk talán soha kedvezőbbek nem voltak, mint ez esztendőknben, amelyek a háború alatt fejlődésben visszamaradt intézményeinknek a korszerű követelményeknek megfelelő fejlesztését, ezenfelül pedig a szociális gondoskodás körének kiterjesztését is elkerülhetetlen szükségessé tették, így erre a periódusra és a közvéleménynek, valamint a napisajtónak az állami kiadások fokozódásával szembeni állásfoglalására nagyszerűen ráillett Bagehotnak az a megfigyelése, hogy „ha tapsvihart akarsz biztosítani magadnak a parlamentben, úgy tarts egy dicséző beszédet a takarékoságról általánosságban, ha pedig biztos vereséget akarsz szenvedni, úgy javasolj megtakarítást valamelyik tételnél“.

Az államháztartás az 1929—30. évig teljes egyensúlyban volt annak dacára, hogy a kiadások összege 1 milliárdra nőtt. Ebben a költségvetési évben, amelynek második felére esett a vilákrízis kimélyülése, a rendes költségvetésen belül 60 milliónyi deficit mutatkozott, amely rövidlejáratú hitelművelettel nyert fedezetet abban a feltevésben, hogy átmeneti hiányról van szó. Ez nem volt könnyelműség. A krízis olyan elhúzódására és elmélyülésére mint amilyennek tanúi vagyunk, akkor számítani nem lehetett annál kevésbé, mert abban az időben annak még körvonalai sem bontakoztak ki olyan élesen, mint azóta, s egy kedvezőtlen esztendő átmenetinek gondolt deficitje miatt még nem látszott indokoltnak a kialakult költségvetési keretek radikális szűkítése. A kormány a válságjelenségek szimptomatikus kezelésével próbálkozott és behozta a bolettát, amely a legérzékenyebben sújtott

gabonatermelők helyzetén volt hivatva könnyíteni s a búza árát minden ellenkező látszat dacára tényleg emelte.

A világgazdasági válság elhúzódása folytán a következő költségvetési évben tovább apadt nemzeti jövedelmünk s ez maga után vonta az állami bevételek további csökkenését. Ennek folytán az 1930—31. év végére — dacára az időközben hozott takarékosági intézkedéseknek — már 117 millió pengőnyi deficit jelentkezett, amely az önálló állami üzemek hiányával együtt 140 millió pengőt tett ki.

A világhátrányos elmélyülése nemcsak nálunk rendítette meg a közületek költségvetésének egyensúlyát. Óriási deficittel küzd Ausztria és Németország, Cseh-Szlovákia és Jugoszlávia, sőt Nagybritannia és az Egyesült Államok kormánya is. Azonban másutt e deficiteket naggyobbára hitelműveletek útján fedezik egyrészt azért, mert a közháztartások kiadásainak jelenlegi magasságukban való fenntartását a köz érdekében szükségesnek tartják s mert ezek a népesség normális teherbíróképességét nem haladják túl, vagyis alaposnak látszik az a remény, hogy a jelenlegi depresszió elmúltával a nemzeti jövedelemmel karöltve a közületi jövedelmek is ismét olyan színvonalat érnek el, amely a közületi kiadások jelenlegi színvonalának fenntartását megengedi, másrészt pedig, mert rendelkezésre állanak olyan bel- vagy külföldi hitelforrások, amelyekből ez átmeneti időszak deficitjének fedezéséhez szükséges összegek előteremthetők. Viszont úgy látszik, nálunk egyik előfeltétel sincs meg.

Vitathatatlan, hogy jelenleg sem bel-, sem külföldi olyan pénzforrások nem állanak rendelkezésünkre, amelyekből további jelenretekény deficitek fedezhetők lennének. Viszont rövidlátás lenne azt remélni, hogy azon tényezők hatása, amelyek nemzeti jövedelmünk összezsugorodását előidéztek, hamarosan megszűnnek.

A Károlyi-kormány első pillanattól fogva felismerte az államháztartási egyensúly biztosításának fontosságát és belátta azt is, hogy ezt mai nemzeti jövedelmünk mellett csak a költségvetési keretek szűkítése biztosíthatja, mert Széchenyi szavaival élve: „az adó dolgában nem a szükségek tömege szolgálhat hőmérőül, hanem egyedül az országnak nagyobb vagy kisebb fejős léte“. Ezért mindent megtett a kiadások csökkentésére és a bevételek további csökkenésének megelőzésére, mivel pedig a költségvetés tételeinek a parlamenti hatóság által végzett tüzetes átvizsgálása nem hozott napfényre jelentékenyebb olyan felesleges tételeket, amelyek törlésével a költségvetés gyorsan az ország mai teherbíró képességének maximális határául tekintett 850 milliósz színvonalra lett volna szorítható, a személyi kiadások tételének megnyirbálására kellett rászánnia magát, mely tétel az ország megcsonkítása folytán nagyszámban ideszorult közalkalmazottak elhelyezésének és ellátásának szükségessége és a köztisztviselői illetményeknek 1927. évi rendezése következtében még ma is az összes állami kiadások felénél többre rúg. Ha tekintetbe vesszük, hogy 1926—27-től 1930—31-ig a személyi kiadások 334 millióról 451 millióra, tehát 116 millióval emelkedtek, ugyanakkor amikor a dologi kiadások csak 40 millióval szaporodtak¹ akkor a személyi kiadások

¹ Lásd a Pester Lloyd idézett cikkét.

eddig csökketésének indokolt voltát annak dacára el kell ismernünk, hogy ez az érdekelteket érzékenyen sújtja.

Noha ennek dacára sem sikerült a folyó költségvetési évben a népszövetségi bizottság jelentése által az ország jelenlegi teherbíró képességének maximumaként megjelölt 800 milliós budget keretébe beleilleszteni az állami szükségletek összességét, mégis sikerült elérni azt, hogy a folyó költségvetési évben további deficitre számítanunk nem kell.

AZ ÁLLAMHÁZTARTÁS egyensúlyának biztosításával és a transzfer-moratórium elrendelésével pillanatnyilag megoldottnak tekinthető az a két kérdés, amely rengeteg zavart okozhatott s a pengő értékének állandóságát is veszélyeztette volna. Az a diszparitás, amely az elmúlt év utolsó hónapjaiban a pengő belső vásárlóértéke és külföldi értékelése között a kötött devizagazdálkodás következményeként fennállott, azóta azonban már csökkent, remélhetőleg nagyobb bajok forrásává immár nem válhatik. A bizalom helyreálltával, a külföldi tartozások kérdésének végleges megoldásával ez a diszparitás is hamarosan el fog tűnni.

Jelenleg tehát tiszta az út a konstruktív gazdaságpolitika számára. Ennek célkitűzése pedig önként adódik a fentiekből: növelnünk kell nemzeti jövedelmünket, amely jelenleg túl alacsony ahhoz, hogy számunkra megfelelő életszínvonalon való megélhetést biztosítson.

A nemzeti jövedelem emelésére normális gazdasági viszonyok között a nemzeti termelés mennyiségének, tehát a nemzeti munka produktivitásának emelése útján kellene törekedni. Annak fokozott termelése lenne a cél, amit a legnagyobb komparatív előny mellett — vagyis a nemzet munkaerejének és termelési viszonyainak legmegfelelőbb kihasználásával — tudnánk előállítani.

Ez azonban a nemzetközi gazdasági forgalom és verseny szabadságát feltételeznél. A világ gazdaság háború utáni helyzetében pedig ennek éppen ellenkezőjét, a háború előtti viszonyokhoz mérten határozottan fokozott állami beavatkozást és a nemzetközi gazdasági forgalom állandó megnehezítését tapasztalhatjuk. Az állami beavatkozás már olyan méreteket öltött, hogy sokan ezt a világjelenséget tartják a mai krízis elhúzódása és intenzitása főokozójául.

Láttuk, hogy a legfőbb baj mezőgazdasági termésünk értékesítésének nehézsége és értékének alacsony volta. Ha megemlítjük azt, hogy múlt évi szemtermésünk egész bruttó értéke csak 300 millió pengőt tett ki, úgy a ma folyó gazdálkodás csődje mindenki előtt nyilvánvalóvá válik, aki a szemtermelésnek predomináns szerepét mezőgazdaságunkban ismeri. Ha ehhez hozzávesszük azt, hogy Magyarország kereső népességének 58.2%-a őstermelő, úgy nyilvánvalóvá válik az a tény, hogy a jelenlegi viszonyok között a produktív népesség közel kétharmad része olyan kevésbé hasznos foglalkozást űz, amelynek alapján egy kultúrnemzet tagjainak minimális életigényei sem elégíthetők ki.

A mai árviszonyok mellett a legtöbb gazda kifejezetten deficitese gazdálkodást folytat. Gazdasági életképességünk biztosítása és elég-

telen nemzeti jövedelmünk fokozása érdekében ezen az állapoton kell sürgősen segítenünk, amit csak a külföldi piacok igényeihez való alkalmazkodás és azoknak agrárfeleslegeink számára való biztosítása útján érhetünk el.

A magyar mezőgazda az osztrák-magyar monarchia fennállásának idejéből hozza szokva ahhoz, hogy feleslegeit biztosan és védvámok által biztosított aránylag kedvező árakon tudja a közös vámterületen belül értékesíteni. A vámkülföldre alig szállított, a világgpiac igényeivel nem is törődött. A háborút követő első esztendő aránylag kedvező agrárkonjunktúrájának idején szintén alig eszmélt rá azokra a mélyreható változásokra, amelyek: egyrészt a volt monarchia biztos belső piacának elvesztése, másrészt pedig a világ élelmiszerellátásában bekövetkezett mélyreható módosulás és a fehérjedús táplálékok iránt fokozódó kereslet, az immár exporttermelésre kényszerült magyar gazda termelésének átorientálását parancsoló szükségességgé teszik. Csak most, a világ-agrárválság és az agrárrolló nyomásának súlya alatt eszmélt rá arra, hogy eddigi termelési metódusai fenn nem tarthatók. A Magyarországon még ma is preponderáns szerepét játszó gabonatermelés a múlt esztendőben lesújtó pénzügyi eredménnyel járt. Ennek hatása alatt remélhetőleg fokozott ütemben indul meg mezőgazdasági termelésünk átszervezése az állati eredetű élelmicikkek, a tej, vaj, sajt, tojás, toll, baromfi, méz, gyümölcs és zöldségfélék fokozott termelése irányába. Ez a gabonapiac tehermentesítéséhez és a könnyebben piacra találó, hosszabb szál-

ási költségeket is elviselni bíró termékek előállításához vezethetne, a mezőgazdasági népesség munkájának jövedelmezőségét pedig emelhetné.

Ez azonban nem megy egyik napról a másikra, és nem teszi fölöslegessé azt, hogy biztos külföldi piacok megnyitására törekedjünk agrárfeleslegeink számára, amit legegyszerűbben a dunai államok valamilyen alakban történő gazdasági együttműködése biztosíthatna. Mivel azonban vámuinó, vagy ahhoz közelálló, egészen szoros gazdasági kapcsolat létesítése ma, politikai okokon kívül a kevésbé versenyképes termelési ágak oltalmazására irányuló törekvések miatt is alig képzelhető, ezért a kereskedelempolitika fegyvertárának ma is rendelkezésre álló eszközeivel kell az exportpiac biztosítására törekednünk, ami, tekintve kontinensünknek egészében véve erősen élelmiszerimportra utalt voltát, nem volna kivihetetlen 8 gyakorlatilag sem megvalósíthatatlan. Kereskedelempolitikánk ez irányban dolgozik s ha a devizakorlátozásokból eredő nehézségeket sikerül kiküszöbölni, akkor pozitív eredményeket is remélhetünk az utóbbi időben kötött kereskedelmi egyezményeinktől.

De a mezőgazdaság egymaga még átszervezése és előnyösebb exportlehetőségek biztosítása esetében sem képes az ország népességének megfelelő eltartására. Ne feledjük, hogy négyzetkilométerenként 93.2 főre rúgó népességével országunk népsűrűség tekintetében Európa államai között a fejlett iparral, élénk kereskedelemmel rendelkező nyugati országok után a nyolcadik helyen áll, sorrendben megelőzve Európa valamennyi számottevő agrárállamát. Ilyen sűrűn lakott terület népességének egyedül a mezőgazdaság megélhetést nyújtani még olyan intenzív gazdálkodás mellett sem lehet képes, mint amilyen Dániában, ebben a virágzó és kitűnő földrajzi fekvésű agrár-exportállamban folyik, ahol négyzetkilométerenként csak 79.2 lelket számlál a lakosság, s ezek közül is a keresőknek csak 34.8%-a üz östermelést szemben a magyarországi 58.2%-os arányszámmal. Vagyis míg Dánia minden négyzetkilométernyi területének műveléséből csak 27.5 léleknek kell közvetlenül megélnie, addig nálunk 47*7 lélek megélhetésének közvetlen \$lapja ugyanilyen nagyságú földterület művelése. A mezőgazdasági termények árának bekövetkezett katasztrofális esése folytán a magyar föld ilyen sűrű tömeg számára a pusztá megélhetést is alig tudja biztosítani. Ezért gazdaságpolitikánk egyik

legfontosabb céljaul a mezőgazdaságból megélni nem tudó emberfölségünk elhelyezésére alkalmas új munkalehetőségek nyújtását és biztosítását kell tekintenünk, miért a jövőben is arra kell törekednünk, hogy minden akadály dacára is szépen fejlődő iparunkat tovább erősítve és kiépítve legalább a biztos belföldi piac iparcikkellátását biztosítsuk minél teljesebb mértékben számára. Hogy az iparosodás további folytatódása milyen nagy jelentőségű népességünk eltartása szempontjából, arra nézve jellemző, hogy az ipar és a bányászat múlt évi termelésének netto értéke már erősen megközelítette a földművelés termelésének értékét, vagyis negyedmilliónyi ipari munkásságunk majdnem ugyanakkora összeggel járult hozzá nemzeti jövedelmünkhöz, mint a mezőgazdaság közel 17 millió munkástömege.

Csak az ipar fejlesztésétől remélhetünk elegendő kereseti lehetőséget e kis országban összezsúfolt népességünk számára és csak iparunknak a mezőgazdasággal karöltve történő fejlődésétől várhatjuk nemzeti jövedelmünk megnövekedését, azaz a mezőgazdaság átszervezése és az ipar fejlesztése az a két pillér, amelyre támaszkodva ebből a mai krízisből saját erőnköl kiemelkedhetünk.

KÖRMENDY-ÉKES SÁNDOR